MÂÛN SÛRESİ

Nüzulü

- İniş sırasına göre on yedinci, mushaftaki sıraya göre yüz yedinci sûredir. Tekâsür sûresinden sonra Kâfirûn sûresinden önce Mekke'de inmiştir.

Adı

- Sûre adını son âyetinde geçen "mâûn" kelimesinden almıştır.
- "Eraeyte, Era-eytellezî, Dîn, Tekzîb, Yetîm" adlarıyla da anılmaktadır.

Önceki Sûreyle İrtibâtı

- Önceki sûreyle üç yönden irtibatlıdır:
- 1-Kureyş Sûresi'nde Allâh'ın Kureyşlileri çeşitli nimetlerle açlıktan kurtardığı anlatılmakta, burada da Allâh'ın ihsan ettiği gibi, onların da aç ve yoksul kimselere sahip oldukları şeylerden infakta bulunması istenmektedir.
- 2- Önceki sûrede, tevhid vurgulanmakta, putlara değil, sadece Kâbe'nin Rabbi olan Allâh'a ibadet emredilmektedir. Burada da, namaz ve infak gibi, mâlî ve bedenî iki önemli ibadete dikkat çekilmektedir.
- 3-Kureyş Sûresi'nde, Allah Teâlâ, Kureyş'e verdiği nîmetleri saymıştı. Burada da "din günü" ve "hesap" hatırlatılarak uhrevî cezâyı inkâr etmenin âkıbeti hakkında bilgi verilmektedir.

Konusu

- Sûrede, biri Allah'ın nimetlerini ve hesap gününü inkâr eden nankör, diğeri amellerini gösteriş için yapan riyakâr olmak üzere iki tip insandan söz edilmektedir.
- بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ
- ***Rahman ve rahîm olan Allah'ın adıyla...***
- أَرَأَيْتَ الَّذِي يُكَذِّبُ بِالدِّينِ {1}
- ***Gördün mü dini yalan sayanı!***
- "Gördün mü?" sorusu, burada şaşılacak bir tutumdan söz edileceğine, dolayısıyla konunun önemine dikkat çekmeyi amaçlamaktadır.
- ***"Eraeyte"*** gözle görmek anlamına geldiği gibi aynı zamanda

düşünmek, anlamak anlamlarına da gelmektedir.

- Hitap, görünüşte Peygamber Efendimize olmakla birlikte, Kur’ân-ı Kerim’in üslubu gereği, söze muhatap olan her akıllı insanadır. Çünkü anlatılacak hakikat, sadece Peygamber Efendimiz tarafından değil, dikkatle bakan bütün akıl sahibi kimseler tarafından rahatlıkla fark edilebilecek bir husustur.
- Âyetteki "din" kelimesi, bilinen anlamı yanında "Allah'ın hükmü" veya "uhrevî yargı" mânasında da anlaşılabilir. Ancak bunların birini inkâr eden diğerlerini de inkâr etmiş olacağı için sonuç değişmemektedir.
- وَقَالُوا إِنْ هِيَ إِلاَّ حَيَاتُنَا الدُّنْيَا وَمَا نَحْنُ بِمَبْعُوثِينَ
- ***En’am 6/29. Onlar, hayat ancak bu dünyadaki hayatımızdan ibarettir; biz, bir daha da diriltilecek değiliz, demişlerdi.***
- Genellikle insanlar bir dine inandıklarını, dolayısıyla doğru yolda

olduklarını, sonuçta mutlu olacaklarını, kendi dinlerine inanmayanların ise yanlış yolda olduklarını, dolayısıyla bedbaht olacaklarını söylerler.

- Nitekim Hz. Peygamber zamanındaki Yahudiler, Hristiyanlar hatta putperest Araplar bile böyle olduklarını iddia ediyorlardı.[1]

- وَقَالَتِ الْيَهُودُ لَيْسَتِ النَّصَارَى عَلَىَ شَيْءٍ وَقَالَتِ النَّصَارَى لَيْسَتِ الْيَهُودُ عَلَى شَيْءٍ وَهُمْ يَتْلُونَ الْكِتَابَ كَذَلِكَ قَالَ الَّذِينَ لاَ يَعْلَمُونَ مِثْلَ قَوْلِهِمْ فَاللّهُ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيمَا كَانُواْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ

- ***Bakara, 113: Hepsi de kitabı (Tevrat ve İncil'i) okumakta oldukları halde Yahudiler: Hıristiyanlar doğru yolda değillerdir, dediler. Hıristiyanlar da: Yahudiler doğru yolda değillerdir, dediler. Kitabı***

---

[1] bk. Bakara 2/113

bilmeyenler de birbirleri hakkında tıpkı onların söylediklerini söylediler. Allah, ihtilâfa düştükleri hususlarda kıyamet günü onlar hakkında hükmünü verecektir.

- **فَذَلِكَ الَّذِي يَدُعُّ الْيَتِيمَ {2}**
- ***İşte odur yetimi itip kakan,***
- **وَلَا يَحُضُّ عَلَى طَعَامِ الْمِسْكِينِ {3}**
- ***yoksula yedirmeyi özendirmeyen.***
- Yüce Allah bu sûrede asıl dini yalan sayıp inkâr edenleri tarif ederek bunların kimler olduklarını ortaya koymaktadır.
- Ahireti inkar etmek, yaptıklarının cezası ve karşılığından emin olduklarında insanları dünyada günah işlemeye, zayıf ve yoksullara

karşı katı (kaba) davranmaya teşvik etmektedir.

- Bunlar kimsesiz ve yardıma muhtaç durumda bulunan yetimi küçümseyerek onu itip kakan, yoksullara kendisi yardım etmediği gibi başkalarını da buna teşvik etmeyen kimselerdir.
- Kuşkusuz bu özellikler birer örnektir; dini yahut âhiret sorgusu ve yargısını inkâr edenlerin başka özellikleri de bulunmakla birlikte burada Hz. Peygamber dönemindeki inkârcıların toplumsal ahlâkla ilgili en belirleyici ve yıkıcı tutumlarına iki örnek zikredilmiştir.
- Nitekim âyetin, putperestlerin tipik şahsiyetlerinden olan Âs b. Vâil hakkında indiği belirtilir.
- Başka bir rivayete göre, Maverdî, bu ayetin Ebû Cehil hakkında nazil olduğunu nakletmiştir.
- Rivayet olunduğuna göre Ebû Cehil, bir yetimin vasîsi idi. Derken, bu yetim, Ebû Cehil'e, kendi malından bir şey istemek için, çıplak olarak

gelmişti. Ama Ebû Cehil, onu kovmuş ve onun bu durumuna aldırmamıştı.

- Derken bu çocuk, ümitsizliğe kapılmış ve üzülmüştü. Bunun üzerine, Kureyş'in ileri gelenlerinden birisi ona, "Muhammed'e söyle, o senin için şefaatçi olur" dedi. Halbuki bunu söyleyen Kureyşlinin maksadı alay etmekti. Fakat, o yetim çocuk, bu sözün kendisine, alay için söylendiğini anlayamadı. Hz. Peygamber (s.a.s)'e geldi ve ondan bu hususta yardım istedi.
- Hz. Peygamber (s.a.s) ise, hiçbir muhtaç geriye çevirmezdi. Bu çocuğu alıp, Ebû Cehil'e gitti. Ebû Cehil, ona yer verdi; çocuğun malını da, çocuğa teslim etti. Bunun üzerine Kureyş, onu ayıplayarak, "Aşık oldun, sevdin, yer verdin!.." deyince, o, "Allah'a yemin ederim ki, sevmedim. Ne var ki, onun sağında ve solunda, dediğini yerine getirmem halinde bana vurup beni öldürecek olan bir mızrak gördüm…" dedi.

- Bundan başka sûrenin her hafta iki koyun kesen, kendisine bir yetim gelip et istediğinde değneğiyle vurup onu kovan Ebu Süfyan hakkında indiği de söylenilmiştir
- Bununla birlikte âyetin genel amacı, insan sevgisinden mahrumiyetin en belirgin tezahürleri olan bu tür davranışları sergileyenleri kınamak ve bu yaptıklarının Allah katında en büyük kötülüklerden olduğuna, bunların temelinde dini, Allah'ın hükümlerini yahut âhireti inkâr etmenin bulunduğuna insanların dikkatini çekmektir.
- Yetim ve yoksul toplumun zayıf ve himayeye muhtaç kesimlerini temsil eder. Bunları küçümseyerek hakaret eden, itip kakan kimse toplumdaki zayıfların haklarını çiğniyor demektir.
- إِنَّ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَالَ الْيَتَامَى ظُلْماً إِنَّمَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ نَاراً وَسَيَصْلَوْنَ سَعِيراً

- ***Nisa 4/10: Haksızlıkla yetimlerin mallarını yiyenler şüphesiz karınlarına ancak ateş tıkınmış olurlar; zaten onlar alevlenmiş ateşe gireceklerdir.***
- Dinin insanlığa yönelik en büyük hedefi ise insanlar arasında sevgi ve dayanışmayı, paylaşmayı sağlamak, sıkıntıların da mutlulukların da paylaşıldığı bir insanlık bilinci oluşturmaktır.
- Bu âyetler, bir taraftan bu tür davranışlar sergileyenleri kınarken diğer taraftan da gerçek dindarları yetim ve yoksullar gibi himayeye muhtaç olanlara yardım etmeye özendirmektedir.

- فَوَيْلٌ لِّلْمُصَلِّينَ {4}
- ***Vay haline o namaz kılanlara ki,***
- الَّذِينَ هُمْ عَن صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ {5}
- ***Onlar namazlarının özünden uzaktırlar,***
- الَّذِينَ هُمْ يُرَاؤُونَ {6}
- ***Halka gösteriş yaparlar.***
- وَيَمْنَعُونَ الْمَاعُونَ {7}
- ***Hayra da engel olurlar.***

- Yukarıda insanlara karşı insanlık görevini yerine getirmeyenler kınanmıştı; burada ise Allah'a karşı gerçek anlamda kulluk görevlerini yerine getirmeyenler eleştirilmektedir.
- Burada namaz kılmalarına rağmen kınananların olumsuz tutumlarına üç örnek sıralanmıştır:
  - Namazlarının özünden uzak olmaları.
  - İbadetlerinde halka gösteriş yapmaları.
  - Hayra engel olmaları.
- "(Namazlarının) özünden uzaktırlar" diye çevirdiğimiz "sâhûn" kelimesinin sözlük anlamı "unutanlar" olup bu bağlamda "namazlarını vaktinde kılmayanlar" şeklinde yorumlayanlar bulunmuşsa da Taberî, bizim de mealde esas aldığımız yorumunda "sâhûn" kelimesini **"namazı ciddiye almayanlar, başka şeylerle meşgul olmayı namaz kılmaya tercih edenler"** şeklinde anlamanın daha isabetli olduğunu,

bunun vaktinde kılınmaması veya büsbütün terkedilmesiyle ilgili yorumu da kapsadığını belirtmiştir.

- Kalpleri namazlarından gafil olanların kınanmasında, namaz kılanın Allah'ın huzurunda ibadete durduğunu hatırında tutması ve kalbinin tamamını O'na yöneltmesinin gerekli olduğu uyarısı ve kişinin, sükunet ve huzur veren onu yüce ruhani aşka yükselten bir etkilenme içerisine ancak bu şekilde girebileceğine bir atıf vardır.
- Nitekim bu, gerçek anlamıyla namazı kılan, içini uyanık tutan, kötü ve çirkin işlerden uzak durup hayır ve salaha yönelen her insanda tecrübe edilmiş bir durumdur.
- Ancak dikkat ederseniz âyet-i kerîmede ***“Fi salâtihim”*** denmemiş de ***“An salâtihim”*** denmiştir. Aslında Rabbimizin böyle buyurması biz Müslümanlar için çok büyük bir müjde, çok büyük bir rahmet eseridir. Çünkü birisinde namazdan gaflet, ötekisinde namazda gaflet kast edilir. Namazdan gafletle, namazda gaflet birbirinden farklıdır. Namazda,

namazın içinde gaflet affedilirken, namazdan gaflet nifak alâmetidir. Müslümanlar namazın içinde gaflet edebilirler, namazın içinde unutarak, yanılarak gaflet edebilirler. Bu nifak değildir. Hattâ namazın içinde bir şeyleri unutmak günah bile değildir. Nitekim Allah'ın Resûlü de namazda unutmuş ve bu unuttuğunu telafi etmek için sehiv secdesi yapmıştır. Tabii gözlerim uyur ama kalbim asla u-yumaz diyen Allah'ın Resûlüne bu konuda bizim için hüküm konsun diye Rabbimiz unutturmuştur diyoruz. Kıyamete kadar bu konuda na-mazında unutanlar için teşrinin ortaya çıkması adına bu şarttı.

- Gaflette olanlar namazlarından etkileyici, uyanık tutucu, yönlendirici bir biçimde etkilenmezler, onların namazları, ruhsuz, cansız, riya ve ikiyüzlülük içinde yapılan otomatik bir davranış haline gelmiş olur.
- Bir kimsenin namazı ciddiye almamasının, namaz kılıyor görünse bile onun özünden uzak kalmasının önemli bir sebebi, 6. âyette "riya" kavramıyla ifade edilen "halka gösteriş yapma" eğilimidir.

- Riya, özellikle dinî davranışlarla ilgili bir terim olup "bir kimsenin, kendisinde bulunmayan dinî ve ahlâkî bir meziyeti, bir erdemi varmış gibi göstermesi, iyilik yapıyormuş gibi görünmesine rağmen yaptıklarıyla maddî veya manevî bir çıkar amaçlaması" anlamına gelir. İşte ayette bu tutum eleştirilmektedir.
- Son üç âyetin Medeni olduğuna dair görüşler de vardır. Ayetlerin üslubu Medine'de nazil olma özelliği taşımaktadır. Çünkü kendini müslüman olarak gösteren ve namazdan gafil olan kişinin niteliği, Medine döneminde "münafık" sıfatıyla nitelenen kişilerin özelliklerinden birisidir.

- Nitekim Nisa Sûresi'nde şu âyet yer almakladır:
- إِنَّ الْمُنَافِقِينَ يُخَادِعُونَ اللّهَ وَهُوَ خَادِعُهُمْ وَإِذَا قَامُواْ إِلَى الصَّلاَةِ قَامُواْ كُسَالَى يُرَآؤُونَ النَّاسَ وَلاَ يَذْكُرُونَ اللّهَ إِلاَّ قَلِيلاً
- ***Nisa 4/142: Şüphesiz münafıklar Allah'a oyun etmeye kalkışıyorlar; halbuki Allah onların oyunlarını başlarına çevirmektedir. Onlar namaza kalktıkları zaman üşenerek kalkarlar, insanlara gösteriş yaparlar, Allah'ı da pek az hatıra getirirler.***
- "Mâûn" kelimesini Taberî, "insanın yararına olan her şey" şeklinde tanımlar ve kelimenin âyetteki anlamının "zekât, farz olan sadaka, hakkı ödenmeyen mal, insanların kendi aralarında birbirinden yararlandırmadıkları nimetler, hak, ödünç, mal" gibi anlamlara geldiğine dair görüşler naklettikten sonra kendisi "mâûn" kelimesinin bu bağlamda insanlara iyilik, hayır, nimetlerin paylaşılması gibi

anlamları kuşatan genel bir ifade olduğunu belirtir.

- Bu sebeple biz de mealde "mâûn"u geniş bir kavram olan "hayır" kelimesiyle ifade etmeyi uygun bulduk.
- Sûrede dikkati çeken önemli bir nokta şudur: İbadetlerde şekil şartlan da vazgeçilmez olmakla birlikte, en az şekil kadar özen gösterilmesi gereken husus, imanla birlikte niyet, ihlâs, huşu, takva gibi kavramlarla ifade edilen öz ve içeriktir.

- Kur'an'a göre ibadetlerde niyet ve ihlâs, tevhid ilkesinin ibadetteki yansımasıdır. Bunu Hz. Peygamber şu şekilde tarif etmiştir:

- أَنْ تَعْبُدَ اللهَ كَأَنَّكَ تَرَاهُ، فَإِنْ لَمْ تَكُنْ تَرَاهُ فَإِنَّهُ يَرَاكَ

- *"İhsan; Allah'a sanki O'nu görüyormuşsun gibi ibadet etmendir. Her ne kadar sen O'nu görmüyorsan da O seni görmektedir"*[2]

- İşte 4-6. âyetlerde ***"Vay haline o namaz kılanlara ki, onlar namazlarının özünden uzaktırlar; halka gösteriş yaparlar"*** mealindeki eleştiriyle verilmek istenen mesaj budur.

- Sûrede dikkati çeken diğer önemli bir nokta da Allah'a gönülden ibadet etmekle yardımlaşma ve dayanışmanın dindarlıkta birbirinden ayrılmazlığının vurgulanmış olmasıdır.

---

[2] Müslim.

- Buna göre gerçekten dine inanan ve âhiret sorumluluğu taşıyan insan hem Allah'a hem de yaratılmışlara karşı ödevlerinin bilincinde olup bunları tam bir ihlâs ve samimiyetle yerine getiren, kendisi iyilikler yaptığı gibi herkesin de iyilik yapmasına ön ayak olan, yardımlaşma ve dayanışmanın önünü tıkayan değil, aksine gelişip yaygınlaşmasına, bireyselliği aşarak toplumsal ve kurumsal bir yapı kazanmasına katkıda bulunan insandır.
- İslâm'ın hakim kılmak istediği gerçek ahlâk ve üstün insanlık işte budur.

- كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ رَهِينَةٌ {38}
- إِلَّا أَصْحَابَ الْيَمِينِ {39}
- فِي جَنَّاتٍ يَتَسَاءلُونَ {40}
- عَنِ الْمُجْرِمِينَ {41}
- مَا سَلَكَكُمْ فِي سَقَرَ {42}
- قَالُوا لَمْ نَكُ مِنَ الْمُصَلِّينَ {43}
- وَلَمْ نَكُ نُطْعِمُ الْمِسْكِينَ {44}
- وَكُنَّا نَخُوضُ مَعَ الْخَائِضِينَ {45}

- وَكُنَّا نُكَذِّبُ بِيَوْمِ الدِّينِ {46}
- حَتَّى أَتَانَا الْيَقِينُ {47}
-